УДК 330.341.1

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

DOI 10.32782/2224-6282/151-13

JEL: L60, O32, O52

Гринько Т. В., д.е.н.,
Козік В. А.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

На сьогодні, функціонування підприємств України та світу перебуває під дією безлічі факторів, які прямо або опосередковано впливають на зміну умов, в яких вони функціонують. Сучасні умови, в яких здійснюють свою діяльність українські промислові підприємства, характеризуються високим рівнем невизначеності та не менш високим рівнем ризиків. Тому, в якості бази успішного розвитку підприємства виступає саме інноваційний розвиток, що формує нові як кількісні так і якісні зміни. На сьогоднішній день від швидкості становлення моделі інноваційного розвитку й безпосередньо залежать успішне вирішення даної проблеми. У статті визначено роль інноваційного розвитку у забезпеченні ефективного функціонування і розвитку вітчизняних підприємств у сучасних умовах та виокремлена роль держави в стимулюванні інноваційного розвитку підприємств. Проаналізовано сучасний стан інноваційних процесів на промислових українських підприємствах та виділено основні проблеми, що перешкоджають ефективному здійсненню управління інноваційним розвитком підприємства. Серед них обмеженість фінансування інноваційної діяльності підприємств; відсутність на вітчизняних промислових підприємствах сучасної бази для впровадження інноваційних розробок; наявність феномену опору інноваціям; недостатня кількість кваліфікованих кадрів, які в змозі ефективно управляти інноваційною діяльністю на підприємстві; розмита політика держави в області інновацій та слабкий рівень її підтримки в інноваційному розвитку українських підприємств. Інноваційна діяльність представлена як інструмент підвищення ефективності функціонування підприємства, а також досягнення позитивних ефектів в економіці в цілому, в соціальній, екологічній, науковій сферах і т.д. Розроблено пропозицій щодо вирішення окреслених проблем, що призведе до підвищення ефективності процесу управління інноваційним розвитком підприємства, а отже й створення інноваційних продуктів, процесів, організаційних методів, зростання інноваційної активності та, як наслідок, покращення рівня якості життя населення України.

Ключові слова: інноваційний розвиток; промислове підприємство; інноваційна економіка; інноваційна діяльність; інновації; інноваційний процес

© Гринько Т. В., д.е.н., Козік В. А., 2019

UDC 330.341.1

PROBLEMS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE

DOI 10.32782/2224-6282/151-13

JEL: L60, O32, O52

Grynko T., Dr. of Econ. Sc.,
Kozik V.
Oles Honchar Dnipro national university

Nowadays, the functioning of Ukrainian and world enterprises is affected by many factors that directly or indirectly affect the changing conditions in which they operate. The current conditions in which Ukrainian industrial enterprises operate are characterized by a high level of uncertainty and at least a high level of risk. Therefore, innovative development is the basis for successful enterprise development, which forms new quantitative and qualitative changes. To date, the success of this problem depends directly on the speed of formation of the model of innovative development. The role of innovative development in ensuring the efficient functioning and development of domestic enterprises in modern conditions and distinguishes the role of the state in stimulating innovative development of enterprises has been defined. The current state of innovative processes at industrial Ukrainian enterprises is analyzed and the main problems that hinder the effective implementation of the management of innovative development of the enterprise are identified. These include limited funding for enterprise innovation; the lack of a modern base for the implementation of innovative developments at domestic industrial enterprises; the presence of the phenomenon of resistance to innovation; insufficient number of qualified personnel who are able to effectively manage innovation activity in the enterprise; the state's flawed innovation policy and weak support for innovative development of Ukrainian enterprises. Innovative activity is presented a means of improving work efficiency of the enterprise, as well as achieving positive effects in the economy as a whole, in the social, environmental, scientific fields, etc. Proposals are made to solve the problems outlined, which will lead to an increase in the efficiency of the process of managing the innovative development of the enterprise, and therefore the creation of innovative products, processes, organizational methods, growth of innovative activity and, as a result, it will be possible to observe an improvement the quality level of life of Ukrainian population.

Keywords: innovation development; industrial enterprise; innovation economy; innovation activity; innovation; innovation process

Актуальність. За сучасних економічних умов уряд нашої країни в повній мірі усвідомлює необхідність та пріоритетність переходу України, а, отже, і всіх промислових підприємств до інноваційного шляху розвитку. За останні роки було розроблено та реалізовано багаточисельні програми для забезпечення даного напрямку, але, незважаючи на всі

заходи, вітчизняні промислові підприємства, або досі не проявили активних дій, або переживають складнощі підчас управління впровадженням інновацій у свою діяльність та управління інноваційним розвитком. Більшість інноваційних процесів промислових підприємств мають не системний та спонтанний характер.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Проблеми інноваційного розвитку досліджували як зарубіжні так і вітчизняні вчені, а саме Б. Твисс [11], Й. Шумпетер[16], Б. Санта[10], Л. Водачок[1] приділили увагу у своїх дослідженнях саме теоретичним аспектам впровадження інновацій та інноваційного розвитку, надаючи визначення основним поняттям, їх класифікації і т.д.

У працях С. Ілляшенко [5], Т. Максимова [7] було досліджено теоретичні основи процесу формування та реалізації інноваційної політики, зокрема визначено особливості інноваційної політики в сучасних умовах окреслено складові та принципи її формування, виокремлено основні підходи до визначення рівня ефективності інноваційної політики.

Кабанов А. [6], Христенко О.[14], Плугіна Ю.[9], Фатхутдинов Р. [12] висвітлили сутність інноваційного менеджменту, особливості його формування та становлення, розробили принципи, методи інноваційного управління та формування сприятливого інноваційного клімату.

Федулова Л. [13] та Швець Ю. [15] зробили акцент у своїх публікаціях саме на передумовах та тенденціях інноваційного розвитку окремих регіонів й країни в цілому.

Досить багато уваги приділено саме теоретичним аспектам інноваційного розвитку підприємства, проте вченими не вирішено проблему складнощів, з якими може зіткнутися підприємство під час практичної реалізацій інноваційного процесу та управління ним та шляхи їх вирішення.

Мета. Головною метою цієї роботи є визначення основних проблем, що перешкоджають ефективному управлінню інноваційним розвитком та розробка рекомендацій щодо їх вирішення.

Виклад основних результатів дослідження. XXI століття можна вважати періодом інноваційної економіки, тобто тієї економіки, що базується на знаннях, які виступають головним фактором росту та розвитку підприємств. Найбільше уваги приділяється саме інноваційному розвитку підприємств, під яким прийнято розуміти процес безповоротних закономірних змін, що були викликані в результаті

розробки та впровадження інновацій [2].

Інноваційний розвиток підприємства залежить від того, наскільки технологічна система підприємства готова сприйняти те чи інше інноваційне завдання, правильно оцінити його. Сприйняття інноваційного завдання може мати форму визнання інновацій, коли виробничо-економічна система зацікавлена та готова до їх впровадження, або відхилення інновацій, коли вони протидіють цілям підприємства, або коли виробничо-економічна система не готова до їх впровадження, а у керуючої підсистеми відсутні ефективні важелі впливу.

Загальноприйнято розглядати інноваційний розвиток як «процес вдосконалення об'єкта за рахунок впровадження інновацій, що будуть направлені на якісні зміни та зростання ефективності певних видів продукції, або процесів підприємства з використанням наявних ресурсів та можливостей» [5].

Про низький рівень інноваційного розвитку свідчить активність підприємств щодо впровадження інновацій в їх (рис.1).

Тобто, за останні десять років визначається незначне збільшення кількості тих, підприємств, які впровадять інновації в свою господарську діяльність з 10,7 % до 15,6 %. В основному, інноваційна діяльність направлена на впровадження у виробництво інноваційних видів продукції, а саме у 2018 році було введено у виробництво інноваційної продукції на 3843 підприємствах, що на 1154 одн. більше ніж у 2009 році. Що стосується впровадження інноваційних процесів, то у 2009 р., то кількість підприємств що впровадили інноваційні технологічні процеси становила 1893 одн., а в 2018 році вже 2002.А от частка реалізованої інноваційної продукції за даними Державної служби статистики значно скоротилась, у 2009 році вона становила 4,%, а у 2018 році становить всього 0,8% від загального обсягу реалізованої продукції промислових підприємств [4].

Такі незначні темпи приросту показників інноваційної діяльності та скорочення частки реалізованої інноваційної продукції вказують на існування певних проблем, що стримують інноваційний розвиток українських підприємств.

Головною проблемою підприємства в інноваційній діяльності є висока складність організаційних процесів і постійно зростаюча функція управління.

Очевидно, що співробітники і фахівці організації виступають генераторами ідей та пропозицій. Тому інноваційний розвиток

підприємства цілком залежить від їхнього бажання, мотивації, готовності і сприйнятливості.

Рис.1 *Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2009-2018 рр.*
Джерело: розроблено автором за даними [4]

Найчастіше цей потенціал залишається недооціненим і використаним не в повній мірі, а в управлінні інноваційною діяльністю, як і в інших областях бізнесу, простежується значна нестача кваліфікованих управлінських кадрів. Керівникам доводиться витрачати значні зусилля не на управління інноваційним розвитком, а на подолання опору змінам з боку колективу. Посилення такої протидії, особливо в період кризи, призводить до неможливості формування інтелектуального капіталу як найважливішого інструменту будь-якого інноваційного проекту [14].

Беручи до уваги те, що на ринку найважливішу роль відіграють не продукти, а бренди, потрібно створити такий механізм мотивації праці (який має на меті зростання рівня інтелектуального капіталу), що забезпечить зацікавленість всіх працівників в реалізації стратегічних цілей підприємства. Реалізація даного завдання потребує значних змін як в системі підготовки фахівців усіх рівнів, які є учасниками інноваційного розвитку підприємства, і системи управління в цілому. Причому дані зміни повинні відбуватися одночасно і бути однаково направленими на

всіх учасників. Все це в поєднанні з потребою швидких технологічних змін не дає можливості розвивати інноваційний потенціал підприємства.

За сучасних умов функціонування інноваційна діяльність має сприйматися як засіб підвищення ефективності функціонування підприємства. Складовими підвищення ефективності діяльності підприємства є:

– конкурентоспроможність підприємства за показниками якості продукції та ефективності виробничого процесу, досягнення рівноваги між стійкістю управління загальною технологією і спробами впровадження нових технологій;

– розвиток спроможності швидкого сприйняття змін в поєднанні з процесом безперервного управління еволюційними технологічними інноваціями і програмним управлінням радикальними інноваціями;

– організація взаємодії внутрішніх і зовнішніх елементів системи розвитку, головними чинниками яких є система інформації про ринок інновацій, вибір проектів з числа альтернатив і взаємна зацікавленість;

– ефективність використання сучасних інформаційних комплексів [9].

Виникає необхідність у зміні стратегій багатьох підприємств, пов'язаних з переходом від орієнтації тільки на економічний ефект, до більш цілеспрямованого інноваційному розвитку. З огляду на існуючу залежність між конкурентними позиціями, ефективністю діяльності підприємства і його інноваційним потенціалом, ефективність функціонування підприємства має досягатися шляхом підвищення рівня якості продукції; впровадження ресурсозберігаючої політики; розробки та впровадження нових видів продукції; впровадження новітніх бізнес проектів [15].

Наступна площину проблеми лежить у визначенні місця держави в інноваційному розвитку середовища загалом і кожного підприємства самого по собі.

В Україні є абсолютно очевидні пріоритетні технологічні напрямки суспільного призначення, які дійсно потрібні її економіці, і досягнення в яких будуть швидко і ефективно сприйняті в країні. Це в першу чергу сільське господарство, металургійна, хімічна деревообробна промисловість, а також транспортна галузь. Саме на ці галузі і має бути спрямована інноваційна політика уряду. Але на цьому роль держави не повинна обмежуватися.

Держава може і повинна брати на себе вирішення проблеми ефективності взаємодії бізнесу і науки, брати участь у створенні

інституційних умов для реалізації новітніх технологій через регулювання, ліквідувати проблеми залучення капіталу в область наукових досліджень і високотехнологічних виробництв, залучаючи інструменти державно-приватної співпраці, долучатися до реалізації найбільш значущих інвестиційних програм таких як розвиток технопарків, особливих економічних зон, піддержуючи просування українських інноваційних продуктів на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Відсутність державної політики з підготовки спеціалістів в сфері реалізації інновацій також є досить актуальною проблемою. Не секрет, що науково-технічний потенціал нашої країни високий, однак частка розробок, що доходять до кінцевих споживачів невисока. Це відносно обумовлено тим, що сучасні фахівці не спроможні розгледіти в науковій розробці продукт комерціалізації, а також реалізовувати процес його продажу. Спроба перейти на цільову підготовку фахівців за заявками учасників ринку дозволить вирішувати поточну потребу забезпечення фахівцями.

Таблиця 1 *– Проблеми інноваційного розвитку вітчизняних підприємств та шляхи їх подолання*

Проблеми інноваційного розвитку	**Шляхи вирішення**
Слабкий рівень державної підтримки інноваційного розвитку підприємств	1.Чітке визначення пріоритетних галузей; 2.Розробка та реалізація спеціальних цільових програм; 3.Надання субсидій та податкових пільг;
Відсутність на українських підприємствах сучасної бази для впровадження розробок та нестача інформації про нові технології	1.Створення науково-технічних парків, бізнес-інкубаторів, що будуть спрямовані на розробку інновацій.
Наявність опору інноваціям	1.Формування системи мотивації до впровадження інноваційних змін; 2.Виховання інноваційної сприйнятливості.
Нестача кадрів, які здатні ефективно керувати інноваційним процесом	1.Розробка освітніх програм для підготовки фахівців з управління інноваційним розвитком; 2.Організація управлінського консультування для підприємців з боку держави.; 3. Цільову підготовку фахівців за заявками учасників ринку.
Недостатність фінансування	1.Формування сприятливого інвестиційного клімату; 2.Розробка механізму стимулювання підтримки інноваційного розвитку підприємства з боку інвесторів

Джерело: розроблено автором

Необхідно також врахувати, що інноваційна культура в цілому знаходиться на низькому ступені розвитку. Завдання системи підготовки фахівців і повинна полягати у формуванні конструктивного ставлення до нововведень і виховання інноваційної сприйнятливості [3].

Незахищеність прав власників на інновації представляє собою відсутність чітких і ефективних механізмів щодо забезпечення використання інновацій виключно з дозволу правовласника. Це також негативно впливає на інноваційний розвиток, так як незаконне використання знижує економічну ефективність реалізації інновацій, а, отже, і привабливість цього виду діяльності.

Отже, основні проблеми та шляхи їх подолання зведено у таблицю 1.

Висновки. Отже, було виділено ряд основних проблем, що впливають на процеси управління інноваційним розвитком підприємства, серед яких обмеженість фінансування інноваційної діяльності підприємств, відсутність співпраці бізнесу та наукових організацій, опір інноваціям, нестача кадрів, здатних ефективно керувати інноваційним процесом, нечітка державна політика в області інновацій.

Рішення даних проблем лежить в площині концентрації зусиль учасників інноваційного розвитку. На даному етапі структурні підрозділи, в рамках яких зосереджена інноваційна діяльність, можуть розглядатися в якості центру відповідальності інноваційного розвитку. Організація роботи даних центрів повинна відповідати ряду умов, пов'язаних з критеріями несуперечності, доступності, права управлінського рішення.

Умова несуперечності виникає, коли дії центра відповідальності, в зв'язку з виникаючими умовами необхідності змін, виходять за рамки загальноприйнятої ієрархічної схеми управління.

Доступність полягає в праві центрів відповідальності використовувати в діяльності весь спектр інформації як зовнішньої, так і внутрішньої. Обмеження інформаційного потоку не дає можливості адекватно сприймати потребу і допустимість організаційних змін.

Безумовно, інноваційна діяльність підприємства має бути направлена на задоволення окремих потреб суспільства, проте важлива роль при реалізації інвестиційних програм повинна відводитися підвищенню ефективності використання ресурсів або підвищенню ефективності окремих підрозділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии. сокр. пер. со словац. ; авт.

предисл. В.С. Рапопорт. М. : Экономика, 1989. 167 с.

2. Гринько Т.В. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні. Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць: в 4-х т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. Випуск 206. Т. ІІІ. С. 701-706.
3. Гринько Т. В., Кащіна К. С. Формування та впровадження системи стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах господарювання. Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2019. № 43. С. 104–114.
4. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 26.10.2019).
5. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: навчальний посібник. – 2-ге вид.,перероб. і доп. / С. М. Ілляшенко. – К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга». – 2005. – 324 с.
6. Кабанов А.І. Роль держави та ринкових механізмів у здійсненні інноваційного розвитку вугільної галузі. Економічний вісник Донбасу. 2007. № 4 (10). С. 4-11.
7. Максимова Т.С. Формування інноваційної політики на підприємстві. Економічний вісник Донбасу, 2010, № 2(20). с. 181-183.
8. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40–IV URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15 (24.10.2019).
9. Плугіна Ю.А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття. Вісник економіки транспорту і промисловості. Харків. 2011. № 36. С. 193-196.
10. Санто Б. Инновации как средство экономического развития / Б. Санто. – М. : Прогресс, 2001. – 397 с
11. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. М.: Экономика, 1989. 193 с.
12. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник. 6-е изд., испр. и доп. Спб.: Питер, 2008. 448 с.
13. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток промисловості України : тенденції та закономірності. Актуальні проблеми економіки. 2007. №3. С. 82-97.
14. Христенко О.В Процес управління інноваційним розвитком на вітчисняних підпримствах. Економіка і регіон. 2016. № 6 (61). С.83-89.
15. Швець Ю.Ю. Стратегічні напрямки удосконалення управління інноваційним розвитком. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 7 (145). С. 65-71.
16. Шумпетер, Й.А. Теория экономического развития. М.: Прогресс. 1982. Пер. В.С. Автономов и др.].М.: Директмедиа Паблишинг. 2008. 403 с.

REFERENCES:

1. Vodachek L., Vodachkova O. (1989), Strategija upravlenija innovacijami na predprijatii [Enterprise Innovation Management Strategy], Moscow, Russia. p.167.
2. Grynko T.V. (2005) Problemy rozvytku innovatsiinoi diialnosti v Ukraini [Problems of developing innovative activities in Ukraine]. Economics: problems and theory of practice, no. 206. pp. 701-706.

3. Grynko T.V., Kashchina K.S. (2019) Formuvannia ta vprovadzhennia systemy stratehichnoho upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpryiemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia. [Formation and implementation of the strategic management system for innovative development of the enterprise in modern conditions of management]. Economy and business. no. 43. pp. 104–114.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/(accessed: 26.10.2019).
5. Zakon Ukrainy «Pro innovacijnu diyalnist» [The Law of Ukraine «About innovative activity»]. No. 40–IV, Available at: URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/40-15 (24.10.2019)
6. Illiashenko S. M. (2005) Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom [Managing Innovation Development]. Publishing House «Princess Olga», edition 2, p. 324.
7. Kabanov A.I. Drachuk Yu.Z. Yaremenko O.M. (2007) Rol derzhavy ta rynkovykh mekhanizmiv u zdiisnenni innovatsiinoho rozvytku vuhilnoi haluzi [The role of the state and market mechanisms in the innovation development of the coal industry]. Economic Bulletin of Donbass, no. 4, p. 10.
8. Maksymova, T. S., Filimonova, O.V. and Lyshtvan, K. V. (2010), Formuvannia innovatsiinoi polityky pidpryiemstva [Formation of innovative enterprise policy], Ekonomichnyj visnyk Donbasu, vol. 2 (20), pp. 181-183.
9. Pluhina Yu.A. (2011) Intelektualnyi rozvytok: sutnist poniattia [Intellectual development: the essence of the concept]. Bulletin of Economics of Transport and Industry, pp. 193-196.
10. Santo, B. (2001), Innovacija kak sredstvo jekonomicheskogo razvitija [Innovation as a tool for economic development], Progress, Moscow, Russia.
11. Tvyss B. (1989) Upravlenye nauchno-tekhnycheskymy novovvedenyiamy [Management of scientific and technical innovations]. Economics, p. 193.
12. Fatkhutdynov R.A. (2008) Ynnovatsyonnыi menedzhment [Innovative management]. Saint Petersburg: Peter, p. 448. (in Russian).
13. Fedulova L. I. (2007) Innovatsiinyi rozvytok promyslovosti Ukrainy : tendentsii ta zakonomirnosti [Innovative development of Ukrainian industry: trends and patterns] Current problems of the economy, no. 3, pp. 82-97.
14. Khrystenko O.V. (2016) Protses upravlinnia innovatsiinym rozvytkom na vitchysnianykh pidprymstvakh [Process of managing innovative development at domestic enterprises]. Economy and region, no. 6 (61), pp. 83-89.
15. Shvets Yu. Yu. (2013) Stratehichni napriamky udoskonalennia upravlinnia innovatsiinym rozvytkom [Strategic directions of improvement of management of innovative development]. Current problems of the economy, no. 7, pp. 65 - 71.
16. SHumpeter, J.A. (1982) Teoriya ekonomicheskogo razvitiya / J.A. SHumpeter; [Vosproizvedeno po izdaniyu: M.: Progress. Per. V.S. Avtonomov i dr.]. M.: Direktmedia Pablishing. 2008. p.403 .